

ומקצתן אמרו דמבדילין על הפת מדאמרינן בירושלמי [כאן הל"ב] מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין, פירוש לאפוקי שכר דלא, ואף על פי שיש לדחות דמבדילין ביין, היינו שכר ובשהוא חמר מדינה קאמר, לאפוקי קדוש דאין מקדשין לעולם על השכר. מ"מ שמעינן מינה דלא חמירא הבדלה מקדוש, והא דבת טות אמימר, משום דרצה לחזור על היין למצוה מן המובחר, אחר שלא היה מחוייב לאכל במוצאי שבת (כג). ויש מן הגאונים ז"ל שאסרו להבדיל על הפת אפילו ממוצאי שבת לי"ט (כד).

וגמצא בפסוקות המבדיל על האור ואין לו יין מברך בורא מאורי האש ואומר הבדלה ויוצא ידו^ה חובתו, ואחר כך אינו חוזר ומבדיל (כה). והוי יודע שהמקדש על הפת אומר ויכלו ואחר כך המוציא, ואינו בוצע ומקדש ובוצע וכן כתב הרב ברצלוני ז"ל. אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בשלהי מכלתין נראה מפורש שהוא סובר שהוא בוצע מיד שאומר המוציא (כו).

שביבי אש

הפת, דכמו שאמרו גבי קידוש בחביבותא תליא מילתא, הכא נמי גבי הבדלה, ואם אינו חפץ בלחם לא יבדיל עליו. [וצע"ט מהמבואר בספר המכתם ברכות דף נא: בשם הראב"ד]. ועיין היטב בראשונים בפרקין שדנו בזה וכן במ"מ ובהגה"מ פכ"ט שבת הלי"ז עיי"ש וראה בספר החינוך מצוה ל"א. וכן באבודרהם, סדר מוצאי שבת, ובשו"ת הגאונים סי' כ"ד, ובשבלי הלקט סי' ק"ל, ובמתחזר ויטרי סי' קנ"א, קנ"ב, ובהלכות קצובות, הלכות שבת.

(כג) וכן כתב בארחות חיים, הלכות הבדלה אות כ', "ולפי דעת הגאונים ז"ל מבדילין על הפת דגרסינן בירושלמי [כאן הל"ב] מדברי שניהם גלמוד שמבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין, שמע מינה דקדוש חמור מהבדלה. ועובדא דאמימר דבת טות, שלא היה צריך להסדיר שולחנו, ולפי שמצותה על הכוס רצה לחזור על היין, אבל אם היה צריך לפת מבדיל על הפת", וכן איתא בספר העיטור, הלכות מצה ומרור עיי"ש.

(כד) בארחות חיים הג"ל כתב, "ויש מי שהורה שבמוצאי שבת ויום טוב שמסדרין קידוש והבדלה כאחד ועושין יקנה"ז מתוך שיוכל לקדש על הפת אם ירצה, יוכל להבדיל גם כן עליו שהבדלה במקום סעודה היא, והריא"ף ז"ל חולק בזה". ושיטת הרי"ף מבוארת בארוכה בהלכותיו בברכות פרק שמיני עיי"ש. וראה באהל מועד, שער קדוש והבדלה דרך שני נתיב א'. ובשו"ע או"ח סי' רצ"ו ס"ב.

(כה) משמע לכאורה דלא סגי בהזכרת הבדלה בתפילה, וצריך להבדיל בברכה בלא כוס, ודלא כדעת הגאונים לעיל אות כ"ב. ועיין במ"ב או"ח סי' רצ"ו סק"י. וכן מצאתי בשו"ת מהר"ם בר ברוך [קרימונה] סי' ק' בשם רבינו שמחה ז"ל, דמי שאין לו יין ושכר אלא פת, מבדיל בלא כוס, מידי דהוה אברכת המזון שטעונה כוס, והיכא שאין לו כוס אפילו הכי מברכין בהמ"ז עיי"ש. ונראה דהא מילתא תליא אי השתא דקבעו הבדלה על הכוס, אם אינו יוצא כלל חובת הבדלה בתפלה, או דאעפ"י שיצא בתפלה ידי הבדלה, הטילו עליו חובה לקיים מצות הבדלה על הכוס, דדעת הגאונים היא דחובת הבדלה יוצאים בתפלה, ולכן אם אין יין אין לחזור ולהבדיל בלא כוס, וראה בראשונים ברכות דף לג. ואכמ"ל.

(כו) כן מבואר בספר העתים, הלכות קדוש סי' קמ"ט יעויין שם בדבריו, אבל הרי"ף בשילהי פירקין כתב ד"מאן דלית ליה חמרא בלילי פסחא מקדש אריפתא, והיכי עביד, שרי ברישא המוציא ובצע לה לריפתא ומנח ידיה עילויה עד דגמר קדושא ובתר דגמר קדושא מברך לאכול מצה ואכיל", ומוכח דכי מקדש אריפתא בצע לאלתר לאחר ברכת המוציא, ומ"מ אינו אוכל ממנה אלא לבסוף. והנה מדברי רבינו נראה דלדעת הרי"ף בכל גווני כשמקדש על הפת בוצע מיד לאחר ברכת המוציא, אמנם באמת היה אפשר לומר דדוקא בפסח משום דינא דלחם עוני צריך לבצוע תחילה, וכן מבואר

מכדיל והולך כל היום. ויש אומרים כל השבת כלה וכאמוראי טובא דאית להו הכי בגמ', ואמרי עלה ועד כמה, אמר ר' זירא עד רביעי בשבת וכן פסק בעל הלכות ז"ל.

[קו, א.] זכרהו על היין בכניסתו. פירוש יין אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא דיו שיאמר יום זה יהא מקודש, ועל כן אינו חייב בו אלא בלילה בכניסתו ולא ביום כדרך קדוש המועדות והיובלין (כז), וכן דעת רבנו תם ז"ל, דהא דחינו ליה ליין משום שלום ביתו כדאמרינן בפרק במה מדליקין [שבת כג:] נר ביתו וקדוש היום, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, ואמרינן נמי הכא [לקמן ע"ב] זמנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא. והא דאמרינן בגזיר [דף ג:] אילימא יין קדושא ואבדלתא, מושבע מהר סיני הוא, פירש הרב ז"ל בתמיה, וכי מושבע מסיני הוא, הא אינו אלא דרבנן. ויש ספרים שכתוב בהם כן בפירוש אינו מושבע מהר סיני הוא (כח).

שביבי אש

באמת בביאור הגר"א או"ח סי' תפ"ג ועיי היטב במג"א ובביה"ל שם. [ובמהר"ם חלאוה בסוף פירקין כתב ע"ד הרי"ף דמדבריו „למדנו שאין צריך להגביה הפת כדרך שמגביה הכוס, דאין זה הדור כל כך, אלא מגיח ידו עליו ודיו". ומיהו בר"ן שם משמע דאף בכוס אין צריך אלא לאוחזה בידו עיי"ש. — וראה ברבנו דוד שם מה שכתב לדון בדברי הרי"ף בזה].

(כז) רבינו חדית לן דיסוד דין קידוש עיקרו הוא כעין קידוש המועדות והיובלות דבי"ד מקדשי להו, וה"ה קידוש היום נמי הוא הקדשת היום על ידי אמירתו, ולכן סגי במה שיאמר „יום זה יהא מקודש". וכן הבין השואל רבי מרדכי האזובי בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רצ"ה, „וחזינו דמדאורייתא סגי לקדשו ולומר שבת היום, כעין קידוש היובל", [ומיהו מדברי הרשב"א בתשובתו שם לא משמע כן]. וכן כתב הרמב"ן עה"ת, שמות כ', וכן מבואר לאחד מבעלי התוס' עה"ת [הובא בהמעין, תשל"ב, לפרשת בראשית]. וראה בחידושי רעק"א או"ח סי' רע"א ובמחזיק ברכה שם, ועיין בפתח הדביר, או"ח שם מה שכתב להשיג על הפרמ"ג מדברי הרשב"א הנ"ל. וראה מה שנתבאר בזה להלן אות ל"א, ובארוכה בירחון מעין התורה, שבט תשל"ו ואכמ"ל.

(כח) ראה בתוס' גזיר דף ד. ובתוס' בסוגין שהביאו שיטת רבנו תם דקדוש על היין אינו אלא מדרבנן בלבד. אמנם מה שהביא רבינו ראייה לזה מהא דלקמן דהיכא דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא דמשמע מינה דקדוש על היין אינו מדאורייתא, זה אינו מדברי רבינו תם, אלא דברי עצמו הם דהא רבינו תם ס"ל לקמן דאין מקדשין כלל על הפת, עיין בתוס' ק"ו ע"ב [בד"ה מקדש אריפתא]. וכל דברי רבינו כאן מובאים גם בשו"ת הרשב"א הנ"ל ומייתי שם הני תרי ראיות מההיא דלקמן ומההיא דשבת גבי נר ביתו וקדוש היום, דאי קדוש על היין הוי מן התורה היכי אתי נר ביתו ודחי ליה לעשה דיין עיי"ש. ולענ"ד קשה טובא דהרשב"א בחידושי שבת שם כתב דכיון דמצי לקדש אריפתא, להכי נר ביתו עדיף. אבל בלא"ה קידוש היום עדיף, משום דהוי דאורייתא עיי"ש וצ"ע. ובאמת מבואר בביה"ל סי' רע"א דמדברי הרשב"א בשבת מוכח דס"ל דקידוש על היין דאורייתא. ברם מתשובת הרשב"א הנ"ל מוכח להדיא דאינו אלא מדרבנן ועיין עוד סי' ק"ח, ק"ט שם. וכן במעין התורה הנ"ל. [והנה במג"א סי' רע"א כתב לחדש דבתפלת ערבית דשבת יוצאין מן התורה ידי קידוש, לדעת הרמב"ם דס"ל דמדאורייתא אין צריך לקדש על היין אלא בדברים בלבד, והביא ראייה לזה מהא דס"ל לר"ת דאם אין לו פת לא יקדש, והרי חייב מן התורה במצות קידוש היום. אלא ודאי דיצא ידי חיוב דאורייתא בתפלה. ובספר נהר שלום תמה על המג"א דאיכא למימר דדעת ר"ת היא דקידוש על היין הוא מן התורה, ולכן אם אין לו יין אין בידו לקיים המצוה. אולם דברי המג"א נכונים, דהרי מבואר כאן להדיא דשיטת ר"ת היא דעל היין אינו אלא דרבנן ואכמ"ל בזה, ועיין בתורי"ד שילחי פסחים ובחידושי הריטב"א שבת דף כ"ג ושו"ת שאגת אריה סי' ס' ודו"ק].

קדושה רבה. מפני שהוא קצר קראוהו כן לכנוי, כמו שקורים לעזור סגיא נהור.
ואגיד ביה. האריך בו (כט) כדי ליראות אם יטול אחר הכוס שלפניו כדי לשתות
ויכיר שהוא נשלם (ל). ושמעין מינה דכל שיש כוס בפני כל אחד יכולין לשתות קודם
שישתה המברך, וכי אמרינן [ברכות דף מז.] אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום
המברך, התם בשהיו כלן זקוקין לכוס אחד, וכן הדין בברכת המוציא שאין צריכין להמתין
[על] הבוצע, כל שיש ככר בפני כל אחד ואחד (לא).

שביבי אש

הרמב"ם

אוצר החכמה

(כט) הנה בחידושי ראבי"ה פסחים סי' תק"ח כתב בתוך דבריו לענין קידוש ד"מ, משום שמחה
מברך בקול רם ומגיד [ומאריך] בה, כעובדא דרב אשי, ורב אשי אגיד ביה בניהוג העולם, ולא
שמשום הכי [א] (א) אגיד ביה עד דלישמע מאי קאמרי, אלא אמר בלבו בעוד שאמשיך בו כניהוג
הכל אשמע מה יתחילו לומר. אמנם מדברי רבינו כאן נראה שרב אשי שינה והאריך יותר ממנהג
העולם, כדי להבין אם גסתיים בכך נוסח הקידוש וכן נראה גם מדברי הרשב"ם כאן. ועיין באוצר
הגאונים בשם רב האי גאון. [והנה בספר המכתם כתב פירוש מחודש בהאי עובדא, דרב אשי ודאי
היה יודע שאין מברכין היום אלא בורא פרי הגפן, אבל כששמע אותן שאומרים קדושה רבה חשש
ששכחו הלילה מלקדש או נאנסו, וסבר שעל זה היו אומרים לו שיקדש להם קדושה רבה, היינו
קדוש של לילה שהוא ארוך ורב וגדול משל יום, ורוצים בזה לתשלום קדוש הלילה כדאמרינן מי
שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל השבת כולה, ולא רצה לשאול להם מפני הבושת שמא כך
היה שהיה להם פשיעותא או ענין. וכ"כ הגרא"מ הורביץ בהגהותיו כאן. ולכאורה נראה מדבריו
דאזיל בשיטת הסוברים דהאי דינא דמקדש והולך כל היום הוא מדין תשלומין, ואפ"ה יכול להוציאם
ידי חובתם, ואע"ג דרב אשי גופא אינו בר חיובא השתא. אך מסוף דבריו שנקט פשיעותא, משמע
דאינו מדין תשלומין וכמו שנתבאר לעיל אות ט"ו בארוכה. ושמא צד פשיעותא קאמר ודו"ק].

(ל) בשו"ת הגאונים — שערי תשובה סי' קט"ו בתשובת רב האי גאון שם מבואר וז"ל
וששאלתם שיש מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות ולא נפקי
ידי חובתייהו, ולא עוד אלא שחייבין מלקות בשביל לא תשא שמברכין ברכה שאינה צריכה, וגם
מפסיקין בין ברכה לשתיה עכ"ל, וכן כתב בספר העתים סי' קמ"ג עיי"ש. וכעין זה הובא בספר
הבתים, שערי הקידוש והשביתה שער א' הלי"ד, יש מן הגדולים שכתב שהקדמונים היו אומרים
אחר בפה"ג מקדש השבת בלא הזכרת השם ומלכות, ומפני זה נקרא קידוש. ויש שנהגו לומר אחר
בופה"ג ברוך שנתן שבתות למנוחה, ויראה לי שאין נכון לומר בו דבר מפני שיהיה הפסק בין
הברכה לשתיה. ונקרא קידוש מפני שנקבע בשבת ולא בחול, ומתוך כך הוא זכור שלכבוד שבת
לקדשו הוא עושה. ומיהו מדבריו של רב האי גאון הנ"ל מבואר תרתי, חדא, דבדיעבד גמי אין
יוצאין בכך ידי חובתן, כיון שהיה הפסק בין הברכה לשתית היין, ועוד דלוקין משום ברכה שאינה
צריכה, — והמנהג שהובא בספר הבתים היה בלא הזכרת שם ומלכות. — ויעויין בשו"ת עמודי
אש סי' ב' אות א' שרצה לפרש שהכוונה היא על מכות מרדות ולא מלקות ארבעים דאורייתא עיי"ש.
— וראה שו"ת חיים שאל סי' צ"ט מה שהוכיח מסוגיא דילן שרשאי לברך ברכה לאחרים אף אם
הוא אינו מברך לעצמו ברכה זו, ואינה ברכה לבטלה עיי"ש. ולשיטת ספר הבתים והמכתם הנ"ל
אינו מוכרח ודו"ק.

(לא) הנה בתוס' [בד"ה הוה גחין] כתבו לחלק, דהא דאמרינן דאין המסובין רשאים לטעום
קודם המברך איירי דוקא בברכת המוציא, שהמברך עצמו צריך לאכול, דהא אינו רשאי לברך להם
ברכת הנהנין אם אינו אוכל עמהם, אבל קידוש שאין חובה להמברך לשתות אינם צריכים להמתין
עליו. והנה מרן הרעק"א בהגהותיו לשו"ע או"ח רע"ג הוכיח מדברי התוס' דסבירא להו דברכת
היין דקידוש היום דינה כברכת המצות דאעפ"י שכבר יצא נמי מוציא, ואסברה לה בתשובתו בספר
דרוש וחידוש עיי"ש, וכדעת הרמ"א שם.
ולכאורה נראה דרבינו פליג עליהו בהא מילתא, ולכן אינו מחלק כלל בין ברכת היין דקידוש